

รูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในเขต
กรุงเทพมหานคร

A MODEL OF THE BUDDHIST TOURISM RESOURCES
MANAGEMENT IN BANGKOK

ดุลยภาค กรณษ์แสง Dulyaphark Kronsang^๑

ดรุณี แก้วม่วง Darunee kaewmoung^๒

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของดุชฎินิพนธ์ เรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในเขตกรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑. เพื่อศึกษาทรัพยากรการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในเขตกรุงเทพมหานคร ๒. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาทรัพยากรการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในเขตกรุงเทพมหานคร และ ๓. เพื่อนำเสนอรูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในเขตกรุงเทพมหานคร โดยใช้การวิธีการศึกษาจากเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก ผลการวิจัยพบว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในเขตกรุงเทพมหานครหมายถึง ศาสนสถานภายในวัดที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เดินทางมาเยี่ยม แบ่งออกเป็น ๒ ส่วนได้แก่ ส่วนที่ ๑. ทรัพยากรการท่องเที่ยวหลัก และส่วนที่ ๒. ทรัพยากรการท่องเที่ยวรอง ในปัจจุบันทรัพยากรการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในเขตกรุงเทพมหานครมีสภาพปัญหาจากสภาพแวดล้อม ปัญหาจากมนุษย์ ปัญหาจากสิ่งมีชีวิตอื่นๆ และปัญหาด้านกฎหมาย และมีรูปแบบการบริหารจัดการ คือ ๑) การบริหารจัดการปัญหาจากสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ๒) การบริหารจัดการปัญหาจากมนุษย์ ๓) การบริหารจัดการปัญหาจากสิ่งมีชีวิตอื่นๆ ๔) การบริหารจัดการปัญหาด้านกฎหมาย ๕) การบริหารจัดการสร้างความเข้าใจเรื่องการดูแลทรัพยากรการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา ๖) การบริหารจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับ

---

^๑ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Buddhist Studies, Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

^๒ อนุกรรมการขับเคลื่อนการปฏิรูประบบแรงงานและระบบคุ้มครองผู้บริโภค
Subcommittee Driven Labor Reform and Consumer Protection Systems ,National
Reform Steering Assembly.

นักท่องเที่ยว ซึ่งรูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาดำเนินการ เพื่อให้เกิดความยั่งยืนของศาสนสถานภายในวัด

คำสำคัญ: ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา

Abstract

A Model of the Buddhist Tourism Resources Management in Bangkok area are of 3 objectives, namely:- 1) To study the Buddhist Tourism Resources in Bangkok area, 2) To study the problems of Buddhist Tourism Resources in Bangkok area, and 3) To proper a Model of the Buddhist Tourism Resources Management in Bangkok area.

From the study, it's found that Buddhist Tourism Resources in Bangkok area mean the places located inside the temples which the Tourists are interested in visiting it. It is divided into 2 Parts: Part 1) The main Tourism Resources that are the religious places where tourists intend to visit as religion, a place of distinction or fame, so there is a need to visit first, And Part 2) Secondary Tourism Resources that are the places other than the main Tourism Resources available within temples. At the present, the Buddhist Tourism Resources in Bangkok area are having the Environmental problems, the problems from the Human being, other Living being and the Law problems with a Model of the Buddhist Tourism Resources Management in Bangkok area, namely:- 1) Management of problems from the Natural Environment, 2) Management of problems from Human being, 3) Management of problems from other Living being 4) Management of Legal Issues, 5) Management of access to the care of the Buddhist Tourism Resources, 6) Management of Facilities for tourists. The form of a Model of the Buddhist Tourism Resources Management in Bangkok area to achieve the sustainability of the monastery within the temples.

Keyword: The Buddhist Tourism Resources

บทนำ

การท่องเที่ยวและศาสนสถานทางพระพุทธศาสนามีเกี่ยวเนื่องกันเป็นอย่างมาก ในปัจจุบัน เนื่องจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศไทยใช้ศาสนสถานซึ่งได้แก่วัดวาอาราม เป็นทรัพยากรทางการท่องเที่ยว จนเรียกว่าทรัพยากรการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา เพื่อใช้ในการดึงดูดนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติมาท่องเที่ยวในประเทศไทย และรัฐบาลก็นำรายได้จากการท่องเที่ยวซึ่งเป็นการจัดเก็บภาษีอากรในทางอ้อมจากการท่องเที่ยวมาบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถานต่างๆ และวัดวาอารามต่างๆ ก็ได้ปัจจัยจากจิตศรัทธาของนักท่องเที่ยวที่มาร่วมทำบุญเพื่อใช้ในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา จนมองได้ว่าทั้งการท่องเที่ยวและศาสนสถานต้องพึ่งพาอาศัยกัน

ดังนั้น จึงต้องมีการวิจัยปัญหาต่างๆ ที่ทำให้ศาสนสถานเสื่อมโทรมลง เช่น ปัญหาการเสื่อมโทรมตามกาลเวลา ปัญหานักท่องเที่ยวแสดงพฤติกรรมไม่เหมาะสม เช่น การแต่งกายเข้าวัด การปิ่นปายศาสนสถาน การทำลายศาสนสถานในรูปแบบต่างๆ ปัญหาการบรรยายให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว ปัญหาป้ายสื่อความหมาย ปัญหาภูมิทัศน์ภายในวัด ปัญหาขยะ เป็นต้น สุดท้ายปัญหาการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถานต่างๆ มีปัญหาในการบูรณาการระหว่างหน่วยงาน ไม่ว่าจะเป็นวัด กรมศิลปากร ภาครัฐ ต่างๆ และภาคเอกชน ต้องบูรณาการร่วมกันเพื่อทำนุบำรุงศาสนสถาน^๓ เพื่อให้เกิดความยั่งยืนสืบต่อไป

เมื่อวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงทางพระพุทธศาสนา ศาสนสถานต่างภายในวัดก็พัฒนาเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาเพื่อใช้เป็นแหล่งท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชม และวัดก็ต้องมีความพร้อมในการต้อนรับและรองรับนักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมวัด โดยต้องทำให้ทรัพยากรการท่องเที่ยวซึ่งเป็นศาสนสถานมีความสวยงาม ไม่ชำรุดทรุดโทรม และต้องจัดเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ สำหรับนักท่องเที่ยว แต่วัดต่างๆ ซึ่งมีกิจวัตรเพื่อบวระพระพุทธศาสนาไม่มีความรู้ด้านการท่องเที่ยว จึงไม่สามารถบริหารจัดการวัดให้มีความพร้อมทางด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวต่างๆ รวมถึงสิ่งอำนวยความสะดวก ซึ่งการจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ จะต้องมีลักษณะความกลมกลืนกับทรัพยากรการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา

---

^๓ พัชรี ลิขิตวิภา, “วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม: การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสู่สากล”, *วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๕), หน้า ๑๘๕.

และต้องไม่ก่อผลกระทบต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาจนเป็นปัญหาด้านการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน^๔

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑ เพื่อวิจัยทรัพยากรการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในเขตกรุงเทพมหานคร
- ๒ เพื่อวิจัยสภาพปัญหาทรัพยากรการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในเขตกรุงเทพมหานคร
- ๓ เพื่อนำเสนอรูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในเขตกรุงเทพมหานคร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในเขตกรุงเทพมหานคร” ผู้วิจัยได้กำหนดรูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยวิจัยจากเอกสาร (Documentary) และการวิจัยภาคสนาม (Field Research) โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In – Depth Interview) และการสังเกตการณ์ (Observation) โดยมีขั้นตอนในการวิจัยดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑

ใช้วิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary) โดยวิจัยจากเอกสาร เช่น หนังสือตำรา วารสาร บทความ วิทยานิพนธ์ เอกสารประกอบการประชุม งานวิชาการ รายงานผลการวิจัย ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยเรื่องนี้

ขั้นตอนที่ ๒

ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In – Depth Interview) โดยใช้คำถามปลายเปิด โดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่สัมภาษณ์ จำนวน ๒๑ รูป/คน ได้แก่ พระภิกษุ เจ้าหน้าที่รัฐหรือเอกชน มีคฤหัสถ์ และนักวิชาการท่องเที่ยว

ขั้นตอนที่ ๓

---

^๔ ญัตติพงศ์ ถือคำ และ สมหมาย ปิ่นพุทธศิลป์, “ระบบการจัดการพิพิธภัณฑ์ โบราณสถาน ศาสนสถานให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน”, รายงานการวิจัย, (มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต, ๒๕๕๐), บทคัดย่อ.

ใช้วิธีการการสังเกตการณ์ (Observation) โดยลงพื้นที่วัดกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๕ วัด โดยใช้วิธีสังเกตเชิงประจักษ์

ขั้นตอนที่ ๔

เมื่อรวบรวมข้อมูลได้ทั้งหมด ก็จะดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยใช้เหตุผลตามหลักตรรกะ (Logical Reasoning) เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในเขตกรุงเทพมหานครเชิงเนื้อหา และสรุปผลการวิจัยเพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ทั้ง ๓ ข้อ ที่ได้ตั้งไว้ตามลำดับ

สรุปผลการวิจัย

๑. ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในเขตกรุงเทพมหานคร

จากการวิจัยจึงสามารถให้ความหมายทรัพยากรการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในเขตกรุงเทพมหานคร ว่า “ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในเขตกรุงเทพมหานคร หมายถึง สิ่งที่ตั้งใจให้นักท่องเที่ยวให้เดินทางมาเยี่ยมภายในวัด แบ่งออกเป็น ๒ ส่วนได้แก่

ส่วนที่ ๑ ทรัพยากรการท่องเที่ยวหลัก คือ ศาสนสถานที่นักท่องเที่ยวมีความต้องการจะเป็นเยี่ยมชมเนื่องจากเป็นศาสนสถานที่มีความโดดเด่นหรือมีชื่อเสียงจึงมีความต้องการไปเยี่ยมชมอันดับแรก และมีความสำคัญต่อการท่องเที่ยวอย่างมาก โดย ถือเป็นแม่เหล็กในการดึงนักท่องเที่ยวจากทั่วโลกมาท่องเที่ยววัดในเขตกรุงเทพมหานคร

ส่วนที่ ๒ ทรัพยากรการท่องเที่ยวรอง คือ ศาสนสถานอื่นที่ไม่ใช่ทรัพยากรการท่องเที่ยวหลักที่มีอยู่ภายในวัดและนักท่องเที่ยวให้ความสนใจเยี่ยมชม และมีความสำคัญในการช่วยเติมเต็มมรรรณการการท่องเที่ยววัดในเขตกรุงเทพมหานครให้มีความเชื่อมต่อกับทรัพยากรการท่องเที่ยวหลัก”

โดยมีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือสำหรับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวภายในวัด ที่มาช่วยส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวมีความสะดวกสบายเมื่อมาท่องเที่ยวเยี่ยมชมวัด

๒. สภาพปัญหาทรัพยากรการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในเขตกรุงเทพมหานคร

ผู้วิจัยได้ศึกษาสภาพปัญหาแล้วมาสรุปสาเหตุของปัญหาที่มีต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในเขตกรุงเทพมหานคร ดังนี้

ปัญหาจากสภาพแวดล้อม คือ สภาพปัญหาจากปัจจัยทางธรรมชาติรอบๆ ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนานั้นๆ ทำให้ทรัพยากรการท่องเที่ยวทาง

พระพุทธศาสนาเกิดการเปลี่ยนแปลงเสื่อมสภาพไปซึ่งอาจเกิดจากลม ฝน แดด ที่ทำปฏิกิริยาทางกายภาพ หรือทางเคมีกับทรัพยากรการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาจนเกิดการเสื่อมสภาพและทรัพยากรการท่องเที่ยวไม่อาจใช้สอยได้อย่างมีประสิทธิภาพและอาจเกิดอันตรายแก่นักท่องเที่ยวได้

ปัญหาจากมนุษย์ คือ การกระทำโดยความตั้งใจหรือไม่ตั้งใจของมนุษย์ และทำให้ทรัพยากรการท่องเที่ยวเกิดความเสียหาย เช่น การสัมผัส จับต้อง ล่วงละเมิด ศาสนสถานต่างๆ การปีนป่ายศาสนสถาน การกางเต็นท์ ทำให้พื้นศาสนสถานเป็นขรุขระรอย การจุดธูปเทียน ทำให้เขม่าควันไปจับตามผิวภาพจิตรกรรมและทำให้ภาพหมองดำ การใช้แฟลชในการถ่ายภาพ จะทำให้ภาพจิตรกรรมเสียหายอย่างมาก และการก่อสร้างต่างๆ

ปัญหาจากสิ่งมีชีวิตอื่นๆ คือ ปัญหาที่ทำให้ทรัพยากรการท่องเที่ยวหลักและรองเสื่อมสภาพจากสิ่งมีชีวิตอื่นๆ นอกจากมนุษย์ ซึ่งหมายถึงสัตว์ต่างๆ เช่น นก หนู เป็นต้น รวมถึงรากของต้นไม้ หรือกิ่งของต้นไม้ซึ่งสามารถหักทับศาสนสถานเสียหายได้ เป็นต้น

ปัญหาด้านกฎหมาย คือ กระบวนการขออนุญาตเป็นเวลานานกว่าจะได้รับอนุญาต ศาสนาสถานที่เริ่มเสื่อมสภาพก็ทรุดโทรมลงอย่างรวดเร็ว รวมถึงปัญหาด้านงบประมาณในการบูรณปฏิสังขรณ์โบราณสถานต่างๆ

ปัญหาผลกระทบจากสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยว คือ ปัญหาซึ่งเกิดจากมนุษย์เหมือนกัน แต่มีความแตกต่างตรงที่ไม่ได้ก่อผลกระทบโดยตรงโดยตรงทรัพยากรการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา แต่ส่งกระทบในทางอ้อมเช่น ปัญหาทัศนียภาพไม่สวยงาม เป็นต้น

๓. รูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในเขตกรุงเทพมหานคร

จากการวิจัยจะพบว่า รูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาภายใต้กลุ่มตัวอย่าง ๕ วัด จะลักษณะที่เหมือนกันและแตกต่างกัน ซึ่งสามารถนำมาเป็นรูปแบบตัวอย่างสำหรับการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาภายในวัดเขตกรุงเทพมหานครและวัดอื่นๆ ได้ดังนี้

๓.๑ รูปแบบการบริหารจัดการปัญหาจากสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ

๓.๑.๑ การตรวจสอบทรัพยากรการท่องเที่ยวจากเจ้าหน้าที่วัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

จากการวิจัยจึงพบว่า การตรวจสอบทรัพยากรการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาจะมีส่วนช่วยให้วัดต่างๆ ทราบสภาพปัญหาของทรัพยากรการท่องเที่ยวทาง

พระพุทธศาสนามีความซำรุดบพร่องอย่างไร ซึ่งการทราบความซำรุดบพร่องต่างๆ จะช่วยให้วัดสามารถวางแผนและขออนุมัติเพื่อการซ่อมแซมอย่างรวดเร็ว

๓.๑.๒ การตรวจสอบทรัพย์สินการทอ้งเที่ยวจากประชาชนและนักทอ้งเที่ยว

จากการลงพื้นที่วิจัย พบว่า ประชาชนทั่วไปและนักทอ้งเที่ยวก็สามารถมีส่วนร่วมเพื่อสำรวจตรวจสอบว่ามีศาสนสถานใดได้รับความเสียหาย หากพบสามารถแจ้งไปยังวัดเจ้าของสถานที่ได้ ซึ่งอาจเป็นการแจ้งกล่องรับเรื่องรายร้องทุก การแจ้งทางโทรศัพท์ หรืออีเมล เป็นต้น เพื่อการมีส่วนร่วมในการดูแลทรัพย์สินการทอ้งเที่ยวทางพระพุทธศาสนา

๓.๑.๓ การจัดทำพิมพ์เขียนศาสนสถาน

จากการวิจัยพบว่า วัดต่างๆ สามารถจัดทำพิมพ์เขียนโบราณสถานต่างๆ ภายในวัดได้ เมื่อจัดทำเรียบร้อยก็ส่งให้ทางกรมศิลปากรตรวจสอบความถูกต้อง เพื่อจัดทำเป็นฐานข้อมูลโบราณสถานภายในวัด ซึ่งเวลาขออนุญาตบูรณะจะเป็นการหย่อนระยะเวลาเรื่องการเขียนแบบของนายช่างกรมศิลปากร การให้อนุญาตบูรณะซ่อมบำรุงจะใช้เวลาน้อยลง ดังนั้น การจัดทำพิมพ์เขียนแบบโบราณสถานภายในวัดจะทำให้การขออนุญาตใช้เวลาอัน้อยลง

๓.๒. รูปแบบการบริการจัดการปัญหาจากมนุษย์

๓.๒.๑ การห้ามจุดธูปเทียน

จากการวิจัยพบว่า ทั้งห้าวัดที่ลงพื้นที่วิจัย ไม่จัดพื้นที่ให้นักทอ้งเที่ยวบูชาพระพุทธรูปต่างๆ ด้วยการจุดธูปเทียนภายในพระอุโบสถ และพระวิหารต่างๆ โดยบางวัดจัดให้มีการบูชาด้านหน้าพระอุโบสถและพระวิหาร

๓.๒.๒ ทำพลาสติกครอบป้องกันการสัมผัสและเหยียบลายที่ได้มีการลงรักปิดทองไว้

จากการวิจัยพบว่า การทำพลาสติกครอบประตูทางเข้าและธรณีประตูพระวิหารและพระอุโบสถได้ป้องกันสัมผัสลายแกะสลักที่มีการลงรักปิดทองไว้เสียหายมีการลงรักปิดทอง ซึ่งสามารถป้องกันการเหยียบและสัมผัสได้

๓.๒.๓ การจัดสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกต้องกลมกลืนกับศาสนสถานและไม่บดบังทัศนียภาพ

จากการวิจัยพบว่า การก่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกจะต้องมีลักษณะกลมกลืนกับทรัพย์สินการทอ้งเที่ยวทางพระพุทธศาสนา เช่น ศูนย์บริการข้อมูลนักทอ้งเที่ยว ลักษณะของหลังคาไม่สูงเกินหลังคาศาลาหรือพระวิหารอื่นๆ หรือสร้างในที่ลับตา เช่น ห้องสุขาก็

อยู่หลังพระวิหารคด หลังคาพื้นเรียบ จุดจำหน่ายตัว ศูนย์พยาบาลวัดโพธิ์ หรือสิ่งปลูกสร้างอื่นๆ อยู่ในลักษณะที่กลมกลืน และไม่บดบังทัศนียภาพของศาสนสถานภายในวัด

วัดต่างๆ ไม่ควรมีการกางเต็นท์ เพราะจะทำให้ทัศนียภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา หากมีกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเมื่องานแล้วเสร็จก็ควรรีบเก็บเพื่อไม่ให้บดบังทัศนียภาพที่สวยงามของวัด เช่นเดียวกันกับโต๊ะ เก้าอี้ต่างๆ หรือกระถางรูปต่างๆ

๓.๒.๔ การจัดทำกฎระเบียบในการเยี่ยมชมและข้อห้ามต่างๆ

การออกกฎระเบียบก็เพื่อเป็นการป้องกันมิให้เข้าไปกางเต็นท์ซึ่งจะเป็นการทำลายพื้นพระอุโบสถ และป้องกันการทำอาหารต่างๆ ซึ่งกลิ่นหรือควันจะไปทำลายภาพจิตรกรรมหรือไปจับตามองค์พระพุทธรูป ดังนั้นวัดควรมีการสร้างกฎระเบียบการใช้ประโยชน์ในพื้นที่วัด รวมถึงมีการสร้างกฎระเบียบเพื่อการเข้าชมวัดด้วย เช่น กฎการแต่งกายเข้าชมวัด กฎข้อควรปฏิบัติต่างๆ เช่น การห้ามถ่ายภาพจิตรกรรมโดยใช้แฟลช การห้ามปิ่นปาย หรือการงดใช้เสียงภายในพระวิหารและพระอุโบสถ การห้ามให้อาหารสัตว์ เป็นต้น

๓.๓. รูปแบบการบริการจัดการปัญหาจากสิ่งมีชีวิตอื่นๆ

๓.๓.๑ การฉีดปลวกทุกเดือน

จากการวิจัยพบว่า มด ปลวก และแมลงต่างๆ เป็นสาเหตุทำให้ภาพจิตรกรรมเสียหายจากการกัดกินภาพจิตรกรรม การฉีดปลวกทุกเดือน จึงน่าจะสามารรถเพื่อป้องกันปลวกได้ ส่วนมด และแมลงต่างๆ เท่าที่สังเกตไม่ปรากฏตามพื้นและผนังพระอุโบสถและพระวิหาร

๓.๓.๒ การห้ามให้อาหารนก และแมว

จากการวิจัยพบว่า ในวัดต่างๆ ยังพบว่า มีหมา แมว ปรากฏให้พบเห็นหลากหลาย และพบมีคคุเทศก์นำอาหารแมวมาเลี้ยงแมวในเขตพุทธาวาสเพื่อไขว่หน้านักท่องเที่ยว ปัญหานี้ทางวัดควรออกกฎระเบียบแจ้งเตือนนักท่องเที่ยวและคคุเทศก์เรื่องการห้ามให้อาหารสัตว์ และทำหมันหมา แมว เพื่อมิให้เพิ่มจำนวนประชากร และขอความร่วมมือจากญาติโยมมิให้นำหมา แมว มา ปล่อยภายในวัด นักพิราบนอกจากการถ่ายมูลลงพื้นถนนและหลังคาทำให้ศาสนาเสื่อมโทรมไวกว่าปกติแล้ว มูลนกพิราบยังเป็นที่น่ารังเกียจแก่นักท่องเที่ยว ทางวัดต้องขอความร่วมมือจากกรุงเทพมหานครเพื่อให้มาจับนกเพื่อลดปริมาณนกพิราบ

๓.๓.๓ การเลือกพันธุ์ไม้ การเจริญเติบโตของระบบรากต้นไม้จนทำให้ฐาน

รากหรือระบบอาคารที่อยู่ใต้ดินพังทลาย วัดโพธิ์จะไม่ปลูกไม้ใหญ่

จากการวิจัยพบว่า การจัดสร้างภูมิทัศน์ของวัดด้วยการปลูกต้นไม้ ทางวัดต่างๆ ควรพิจารณาพันธุ์ไม้ที่จะไม่ก่อผลกระทบต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา หรือการใช้ไม้กระถางชนิดต่างๆ ที่มีความเหมาะสมสวยงาม เช่น ไม้ดัด ด้วนชวนชม เป็นต้น

๓.๓.๔ การใช้เทคโนโลยีในการป้องกันสัตว์ต่างๆ

ในปัจจุบัน นก หนู เป็นอีกสาเหตุของความเสียหายของทรัพยากรการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา ซึ่งในปัจจุบันมีเทคโนโลยีสมัยใหม่เพื่อการป้องกันนก หนู เช่นการใช้คลื่นอัลตราโซนิก การใช้เจลกันนก เป็นต้น ซึ่งจะสามารถช่วยให้สามารถไล่ นก หนู เพื่อป้องกันทรัพยากรการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา

๓.๔ รูปแบบการบริการจัดการปัญหาด้านกฎหมาย

จากการวิจัยพบว่า ปัญหาข้อกฎหมายเพื่อการอนุมัติซ่อมบำรุงโบราณสถานต่างๆ ทำให้การขออนุญาตเป็นไปโดยล่าช้า เนื่องจากขั้นตอนการขออนุญาต เขียนแบบ ตรวจสอบแบบ เป็นขั้นตอนที่กรมศิลปากรต้องดำเนินการขั้นตอน ซึ่งในปัจจุบัน กรมศิลปากรร่วมกับสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ได้มีการทำงานร่วมกัน ทั้งการสำรวจโบราณสถานต่างๆ ร่วมกับวัดเจ้าของสถานที่ เขียนแบบโบราณสถานต่างๆ จึงทำให้การอนุมัติเป็นไปโดยรวดเร็ว ดังนั้น เพื่อการลดขั้นตอนวัดต่างๆ สามารถจ้างภาคเอกชนเขียนแบบโบราณสถานช่วงก่อนโบราณสถานเสียหาย แล้วส่งให้กรมศิลปากรตรวจสอบความถูกต้อง ซึ่งจะทำให้ขั้นตอนทางด้านกฎหมายลดลงและได้รับการอนุมัติอย่างรวดเร็ว

๓.๕. รูปแบบการสร้างความสำเร็จเรื่องการดูแลทรัพยากรการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา

ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องการดูแลทรัพยากรการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาจะเป็นพื้นฐานเพื่อการบริหารจัดการเรื่องการดูแลทรัพยากรการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาสำหรับผู้บริหารวัด และเป็นความรู้เพื่อการพึงปฏิบัติและไม่พึงปฏิบัติเพื่อการดูแลเรื่องการดูแลทรัพยากรการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในกลุ่มประชาชนทั่วไป นักท่องเที่ยว มัคคุเทศก์และผู้ประกอบการนำเที่ยว ซึ่งถ้ากลุ่มคนดังกล่าวข้างต้นได้เรียนรู้และเข้าใจเรื่องการดูแลทรัพยากรการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาก็จะสามารถช่วยให้ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาได้รับการดูแลและได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยวน้อยลง

๓.๖. รูปแบบการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยว

จากการวิจัยพบว่า สิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา และวัดต่างๆก็มีการจัดสร้างสิ่งอำนวยความสะดวก

สะดวกต่างๆ ซึ่งตอบสนองความต้องการสำหรับนักท่องเที่ยว เช่น ห้องสุขา ร้านอาหารและเครื่องดื่ม ร้านขายของที่ระลึก การจัดที่พักผ่อนสำหรับนักท่องเที่ยว การจัดการด้านการปฐมพยาบาลเบื้องต้น การจัดทำป้ายสื่อความหมาย การจัดการขยะ เป็นต้น จะต้องไม่ส่งผลกระทบต่อทางภูมิทัศน์และทัศนียภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาภายในวัด โดยทางวัดต้องคำนึงถึงทรัพยากรการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและสิ่งอำนวยความสะดวกต้องมีความกลมกลืน

๓.๖.๑ ห้องสุขา ร้านอาหารและเครื่องดื่ม ร้านขายของที่ระลึก การจัดการด้านการปฐมพยาบาลเบื้องต้น ควรสร้างหลังคาไม่สูงเกิน การสร้างหลังคาพื้นต่ำจะกระทบภูมิทัศน์และทัศนียภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาภายในวัดน้อยสุด หรือการสร้างในที่ลับตาหลังศาสนาสถานต่างๆ โดยทางวัดต้องคำนึงถึงทรัพยากรการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและสิ่งอำนวยความสะดวกต้องมีความกลมกลืนกัน

๓.๖.๒ การจัดที่พักผ่อนสำหรับนักท่องเที่ยว ควรจัดให้เพียงพอในพื้นที่ที่มีเหมาะสม

๓.๖.๓ การจัดทำป้ายสื่อความหมาย การจัดการขยะ ต้องจัดทำในลักษณะกลมกลืนกับโบราณสถาน การใช้สีที่เหมาะสม จะต้องไม่ส่งผลกระทบต่อทางภูมิทัศน์และทัศนียภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาภายในวัด โดยทางวัดต้องคำนึงถึงทรัพยากรการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและสิ่งอำนวยความสะดวกต้องมีความกลมกลืนกัน

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑. วัดในเขตกรุงเทพมหานครจัดสัมมนาฝึกอบรมผู้บริหารวัดด้านการท่องเที่ยวให้มีความรู้ด้านการท่องเที่ยวและการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา

๒. วัดในเขตกรุงเทพมหานครควรสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาภายในวัดว่ามีอะไรบ้าง และศึกษาประวัติความเป็นมาอย่างละเอียดเพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์และในการจัดทำป้ายสื่อความหมาย รวมถึงใช้ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาต่อนักท่องเที่ยว

๓. วัดในเขตกรุงเทพมหานครควรสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาภายในวัดว่ามีอะไรบ้าง และถอดแบบและเขียนแบบพิมพ์เขียวศาสนสถานภายในวัดเพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลในการขออนุญาตซ่อมบำรุง

๔. วัดในเขตกรุงเทพมหานครควรสร้างความร่วมมือระหว่างวัดกับหน่วยงานอื่นๆ เพื่อความมือมือในการบริหารจัดการวัด

๕. วัดในเขตกรุงเทพมหานครควรจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยวที่ไม่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา

๖. วัดในเขตกรุงเทพมหานครควรสร้างความเข้าใจเรื่องการดูแลทรัพยากรการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาให้แก่ภาคเอกชน ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว และนักท่องเที่ยวทั่วไป

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑. วัดในเขตกรุงเทพมหานครควรนำรูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาจากการวิจัยนี้ไปประยุกต์ปรับใช้เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา เพื่อการดูแลและการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา รวมถึงการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยวให้มีความสอดคล้องกลมกลืนและไม่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา

๒. วัดในเขตกรุงเทพมหานครควรดำเนินการจัดทำกฎข้อควรปฏิบัติและข้อห้ามในการเยี่ยมชมวัด

๓. วัดในเขตกรุงเทพมหานครควรดำเนินการให้นักท่องเที่ยวแต่งกายให้สุภาพตั้งแต่เข้าชมวัด

๔. วัดในเขตกรุงเทพมหานครควรดำเนินการแจ้งเตือน ขอความร่วมมือจากภาคเอกชน ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว ให้ทราบข้อควรปฏิบัติและข้อห้ามของวัด และให้ดำเนินการชี้แจงนักท่องเที่ยวต่อไป

๕. วัดในเขตกรุงเทพมหานครควรดำเนินการสร้างความร่วมมือจากนักท่องเที่ยวในการแจ้งเตือนศาสนาสถานชั่วคราวบกร่อง

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

๑. จากการวิจัยพบว่าการทำงานระหว่างวัดและภาครัฐมีปัญหบางประการ จึงควรมีการวิจัยความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธในโอกาสต่อไป

๒. ควรวิจัยรูปแบบการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับทรัพยากรการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา

๓. ควรวิจัยแนวทางการใช้การท่องเที่ยวเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา

บรรณานุกรม

พัชรี ลิธิธูภา. “วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม: การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสู่สากล”. *วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๕.

ณัฐพงษ์ ถือดำ และ สมหมาย ปิ่นพุทธศิลป์, “ระบบการจัดการพิพิธภัณฑ์ โบราณสถาน ศาสนสถานให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน”, *รายงานการวิจัย*, มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต, ๒๕๕๐

